# מועדים לשיחה; קריאות חדשות בחגי ישראל — ההתחדשות הגדולה



היהודים שבו מגלות בבל: לא כולם, אך רבים. המקדש ההרוס שב ונבנה. אך בעם עוד שררו בוקה ומבולקה. ידיעת התורה הייתה מועטה. רבים התבוללו באוכלוסייה המקומית בנישואי תערובת. גם ידיעת העברית דעכה: "וּבְנֵיהֶם חֲצִי מְדַבֵּר אַשְׁדּוֹדִית וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם" (נחמיה יג, כד).

ביום האחד בחודש השביעי הקהילו עזרא הסופר ונחמיה הפחה את העם בשער המים בירושלים. עזרא עמד על מגדל עץ וקרא בקול מספר התורה, ולווים תרגמו את הנאמר באוזני הקהל והסבירוהו. כשהשומעים החלו להבין כמה התרחקו מייעודם האלוהי, הם פרצו בבכי:

וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה... וַיֹּאמֶר נְחֶמְיָה הוּא הַתִּרְשָׁתָא וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם, "הַיּוֹם קָדֹשׁ הוּא לַה' אֱלֹהֵיכֶם; אַל תִּתְאַבְּלוּ וְאַל תִּבְכּוּ". כִּי בוֹכִים כָּל הָעָם כְּשָׁמְעָם אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה. וַיֹּאמֶר לָהֶם, "לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ, כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ. וְאַל תֵּעָצֵבוּ, כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם". וְהַלְוִיִּם מַחְשִׁים לְכָל הָעָם לֵאמֹר, "הַסּוּ, כִּי הַיּוֹם קָדֹשׁ, וְאַל תֵּעָצֵבוּ". וַיֵּלְכוּ כָל הָעָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וּלְשַׁלַּח מָנוֹת וְלַעֲשׂוֹת שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, כִּי הֵבִינוּ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם (נחמיה ח, ג, ט-יב).

ראש השנה ההוא (שהתמשך על פני יומיים, שכן העם חזר למחרת היום להמשיך בקריאה) היה ליום של חידוש הברית, ליום תחילתה של תקופת התחדשות־התקדשות לאומית. זו הייתה נקודת מפנה בתולדות היהודים, ולא יהיה מוגזם לומר שהמאורע הציל את היהודים ואת היהדות מהיעלמות.

עזרא ונחמיה הבינו שהזהות הדתית היא גרעין שרידותו של עם ישראל. מאות שנים קודם לכן, בימי פיצול הממלכה, היה עם ישראל נתון, בעצם, למעין ניסוי מבוקר לגילוי סוד ההישרדות הלאומית. ממלכת ישראל נכבשה בידי אשור. תושביה שהוגלו נטמעו ברובם באוכלוסייה הסובבת ונעלמו. אלה הם עשרת השבטים האבודים. ממלכת יהודה נכבשה אף היא כעבור שנים, הפעם בידי בבל, ואף תושביה הוגלו, אך הם שמרו על זהותם. בהשראת אישים כגון הנביא יחזקאל הם למדו תורה. הם התפללו. הם הקשיבו לנביאים שאמרו להם כי הברית עם אלוהים עודנה תקפה. הם נשארו יהודים. תעיד על כך עצם העובדה שעד היום אנו קרויים יהודים – בני ממלכת יהודה.

עזרא ונחמיה ראו כמה עגום מצב הזהות היהודית בקרב היהודים בארץ ישראל, והבינו כי דרוש מיזם גדול של תחייה דתית. תחילתו הייתה באותה קריאה פומבית בתורה בראש השנה: מפעל חינוך־המבוגרים הלאומי הראשון בהיסטוריה. הם הקדימו את בני זמנם בהבנה כי כוחו של עם ישראל טמון לא רק בחומות ובלוחמים אלא גם בזהות ובחומה הרוחנית. עזרא היה טיפוס חדש בהיסטוריה: "סופר". המורה כגיבור לאומי.

לאורך חמש מאות השנים הבאות הופיעו לאיטם מוסדות חדשים, בראשם בית הכנסת ובית המדרש, שעתידים היו לאפשר ליהדות לשרוד גם לאחר תבוסות צבאיות ומדיניות חמורות. אל האסונות הלאומיים הכבדים של שתי המאות הראשונות לספירה, חורבן הבית השני וכישלון מרד בר־כוכבא, הגיעו היהודים מוכנים מבחינה זו: הם היו עתה אומה שגיבוריה הם מורים, שמבצריה הם בתי הספר, ושתשוקתה אל הלימוד ואל חיי הרוח. תמורה זו היא ההסבר לתופעה שאין לה אח ורע: עם המצליח להתקיים לאורך אלפיים שנות גולה בלי שזהותו תישחק. זה התחיל באותה אספה בא' בתשרי, כשעזרא קרא לעם לשוב אל שליחותו העתיקה, והעם בכה כשהבין כמה התרחק מהתורה, חוקתו הלאומית.

כך נולד החיבור בין ראש השנה לבין התשובה, השיבה הלאומית. הרמב"ן, במאה השלוש־עשרה, היטיב מכולם להבין ששיבת ציון וחידוש הברית היו התגשמות נבואתו של משה על השיבה – שעל פי הרמב"ן היא המקור למצוות התשובה (בפירושו לדברים ל, ב).